

ARRIANUS'UN "İSKENDER'DEN SONRAKİ OLAYLAR" ADLI ESERİ
ΤΑ ΜΕΤΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ - HISTORIA SUCCESSORUM ALEXANDRI

SEVGİ SARIKAYA*

Lucius Flavius Arrianus, M.S. 86 yılında Bithynia Eyaleti'nin başkenti Nikomedeia'da (İzmit) dünyaya gelmiştir¹. Arrianus, Bithynia eyalet aristokrasisini oluşturan varıl ailelerden birine mensuptu. Flavius *nomen gentilicium*'undan da anlaşıldığı üzere ailesine Roma vatandaşlığı Flavius'lar Dönemi'nde ihsan edilmiştir. Arrianus hayat öyküsünün garip benzerliğiyle kendisini özdeşleştirdiği Gryllos'un oğlu Ksenophon'u stereotip almasından olsa gerek², eserlerinde okuyucusuna kendini Genç/Yeni Ksenophon (= *Ksenophonta neon* [Ξενοφῶντα νέον]) adıyla takdim etmiştir³. Photios'un (FGrHist II B 156 T 2 'Arrianos'= Phot. Bib. 58. 17a25) anlatısından Genç/Yeni Ksenophon'un yanı sıra, filozof ve Epiktetos'un öğrencisi unvanlarını kullandığı bilinmektedir. *Akme*'si (olgunluk çağı) Hadrianus, Antoninus Pius ve Marcus Antoninus dönemlerine tekabül eder⁴. Eğitimin çekiciliğine kapılan Arrianus çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Nikomedeia'da geçirmiştir⁵. Bu sırada kırsal kesimde avcılık ve savaş stratejileri üzerine talim almış; bu hususta kendini geliştirmeye çalışmıştır⁶. Yükseköğrenimini M.S. I. yüzyılın sonlarında ya da M.S. II. yüzyılın başlarında Kuzeybatı Hellas'taki Nikopolis'te Stoacı Epiktetos'un okulunda tamamlamıştır⁷. Lucianus (*Alex.* II. 11-13), Arrianus'un kişisel gelişimine verdiği önemi, "Romalılar nezdinde saygın biri olan, Epiktetos'un

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya.
sevgisarikaya@akdeniz.edu.tr

¹ FGrHist II B 156 T 1-4 'Arrianos'=Suda α 3868 s.v. <Ἀρριανός=Arrianos>; Phot. Bib. 58. 17a25; Steph. Byz. *Ethnika* s.v. Νικομήδεια=Nikomedeia.

² Ksenophon'un Sparta Kralı Agesilaos'la vakıf olduğu benzer bir dostluğu Arrianus, İmparator Hadrianus'la kurmuştur. Ksenophon'un Sokrates'in, Arrianus'un ise Epiktetos'un öğrencisi olmasının yanı sıra her iki yazarın hem tarihçi, hem komutan hem de avcılığa özel ilgilerinden dolayı Arrianus kendisine Ksenophon'u rol model almış görünür. Photios (FGrHist II B 156 T 2 'Arrianos'= Phot. Bib. 58. 17a25) Arrianus'un hocası Epiktetos'un nutuk ve konuşmalarının derlemesi *Diatribai ve Enkheiridion* kitaplarıyla Ksenophon'un hocası Sokrates adına kaleme aldığı eserleri arasındaki tipik benzerliğini vurgulamak amacıyla Arrianus'u Ksenophon'un taklitçisi (μιμητής ὡς ἀληθῶς Ξενοφώντος) şeklinde zikreder. Aynı şekilde *İskender'in Anabasis*'i adlı çalışmasını Ksenophon'un ünlü yapıtı *Kyros'un Eğitimi*'nden (= *Kyrou Paideias* [Κύρου παιδείας]) esinlendiği düşünülmektedir. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Stadter 1967, 156 vdd.; Bosworth 2000², 26.

³ Arr. *cyneq.* I. 4; III. 5; V. 6; XVI. 7; XXI. 2; XXII. 1; XIV. 2; XV. 4; XXX. 2; *periplus* I. 1; XII. 5; XV. 1; Suda α 3868 s.v. <Ἀρριανός=Arrianos>. W. Ameling (1984, 119-122) Arrianus'a Genç/Yeni Ksenophon unvanının verilmesinde, hocası Epiktetos'un M.S. yak. 131 yılında ölümünden sonra yayımladığı ve Epiktetos'un konuşmalarını içeren *Diatribai* başlıklı yapıtının etkili olduğunu iddia eder.

⁴ FGrHist II B 156 T 2 'Arrianos'=Phot. Bib. 58. 17a25; ayrıca bk. Suda α 3868 s.v. <Ἀρριανός=Arrianos>.

⁵ FGrHist II B 156 T 4 'Arrianos'=Phot. Bib. 93. 73a35.

⁶ Syme 1982, 181; Bosworth 2000², 17.

⁷ Epiktetos M.S. 55 yılında bir köle oğlu olarak Phrygia'daki Hierapolis'te dünyaya geldi. İmparator Nero'ya yazmanlık yapan, sonradan kendisini azat eden Epaphroditos'un kölesi oldu. C. Musonius Rufus'tan dersler aldı. Domitianus bütün filozofları Roma'dan sürgün edince (Suet. *Dom.* X.), Nikopolis'e gelip burada felsefe dersleri vermeye başladı.

öğrencisi Arrianus bütün hayatını eğitime adanarak idame etti” sözleriyle dile getirir. Arrianus, Epiktetos’tan özel dersler almış ve yaşamı boyunca hocasının öğretilerinin tesiri altında kalmıştır⁸. Geleceğin Roma imparatoru Hadrianus ile olasılıkla bu sırada tanışmıştır (Hist. Aug. Vit. Hadr. XVI. 10). Arrianus’un Hadrianus’la dostluk bağları ise, yakın arkadaşı M.S. 110 yılı *consul suffectus*’u Gaius Avidius Nigrinus⁹ vasıtasıyla gelişmiş olmalıdır. M.S. yak. 111-114 yılları arasında C. Avidius Nigrinus Akhaia Eyaleti valisi iken Arrianus onun danışmanlığını (*consilium*) icra etmiştir¹⁰. Takriben aynı zaman diliminde, M.S. 112 yılında, Hadrianus da Atina’da *arkhon*’luk yetkisini yerine getirirken Arrianus’la devam eden görüşmeleri dostluklarını daha da ilerletmiş olmalıdır.

Arrianus aldığı yüksek eğitimin yanı sıra bilgisinin ve zekasının enginliği sayesinde toplumda büyük saygınlık kazanmış ve çeşitli kamu görevleri icra etmiştir. Üstlendiği bütün görevlerde gözle görülür başarısı sayesinde *legatus*’luğa kadar yükselmiş ve hatırı sayılır bir yetkinlik kazanmıştır. Arrianus *cursus honorum*’una (kariyer) ilk adımı anavatanı Nikomedeia’da Demeter ile Kore’nin yerel rahipliğini yapmakla atmış olsa gerektir¹¹. Mesleki yaşamıyla yazınsal serüvenini eş güdümlü yürüten Arrianus’un arta kalan zamanında *Bithyniaka* (Bithynia Tarihi) eserini bu sırada kaleme almış olması ihtimal dahilindedir¹². Antik kaynakların yanı sıra epigrafik belgeler vasıtasıyla da Arrianus’a ilişkin önemli bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu belgelerde Arrianus’un unvanları, edindiği vasıfları ve mesleki kariyeriyle ilintili verilere rastlanmaktadır. Atina’da bulunan bir yazıt vasıtasıyla Lucius *praenomen*’ni belgelenmektedir¹³. Roma’nın Baetica Eyaleti’ndeki Corduba kentinde Arrianus’a ait olduğu düşünülen ve Artemis’e ithafen kaleme alınmış bir şiir ele geçmiştir¹⁴. Bu metin sayesinde Arrianus’un *proconsul* (= ἀνθύπατος) görevini icra ettiği bilinmektedir. M.S. 129-130 yılları arasındaki mesleki kariyerine dair net veriler yoktur. Muhtemelen Severus’la birlikte M.S. 129 yılı *consul*’ü seçilmiştir¹⁵. Bir yıl Roma’da bu görevi icra ettikten sonra M.S. 131/132 yılında Kappadokia Eyaleti’ne vali (*Legatus Augusti pro praetore* = πρεσβεύτης καὶ ἀντιστρατηγός) olarak atanmıştır¹⁶. Korinthos’ta keşfedilen fragman halindeki yazıtta Kappadokia’nın *legatus*’u ve filozof şeklinde anılmaktadır¹⁷. Bu resmi vazifeye başlamadan önce, Karadeniz’deki garnizonları denetle-

⁸ Arr. *Epikt.* I. 1-8; FGrHist II B 156 T 1-4 ‘Arrianos’=Suda α 3868 s.v. <Ἀρριανός=Arrianos>; Phot. *Bib.* 58. 17a25.

Hocası ve aldığı felsefe derslerinin esiniyle Dion ve Timoleon’un monografilerini bu esnada kaleme alarak yazın serüvenine atılması mümkündür. A. B. Bosworth’a (1972, 184 vd.) göre, Arrianus bu çalışmalarının ardından takriben M.S. 115 yılından sonra *İskender’in Anabasis*’i, sonrasında *Bithyniaka* yapıtlarını okuyucusuyla buluşturmuştur.

⁹ C. Avidius Nigrinus için ayrıca bk. PIR² A 1407.

¹⁰ Syll³ 827; PIR² F 219; ayrıca bk. Rémy 1989, 214 n° 4; Arslan 2005, viii-ix.

¹¹ FGrHist II B 156 T 4 ‘Arrianos’=Phot. *Bib.* 93. 73a 35; ayrıca bk. Bosworth 1972, 184.

Aynı şekilde Nikomedia’da *agoranomos*, *agonothetes* makamının *arkhon*’luğu gibi yerel idari misyonları da üstlenmiş olmalıdır (Arr. *Anab.* I. 12. 5; ayrıca bk. Ameling 1984, 130 dn. 58; Bosworth 2000², 17 dn. 3).

¹² Syme 1982, 184.

¹³ TAM IV. 1. 41 A str. 2; ayrıca bk. SEG XXX 159; XXXI 174: Λύ(κιον) Φλασούιον Ἀρριανόν v.d.

¹⁴ AE 1974: 370; SEG XXVI 1215; ayrıca bk. Marcovich 1973, 207-209; Syme 1982, 182 vd.; Rémy 1989, 214 n° 6; Arslan 2005, ix dn. 7.

¹⁵ CIL XV 244: *Paed(ucae) Lup(uli) Severo | et Arriano co(n)s(ulibus)*. Ayrıca bk. Rémy 1989, 214 n° 7.

¹⁶ IGR III 111; AE 1991: 1481; PIR² F 219: ἐπὶ Φλ. Ἀρριανοῦ | πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατηγῶν | τοῦ Σεβαστοῦ v.d. Ayrıca bk. Cass. Dio LXIX. 15; Schwartz 1895, col. 1230; Syme 1982, 200 dn. 109; Rémy 1989, 214 n° 10-11; Arslan 2005, ix-x.

¹⁷ AE 1968: 473.

mek amacıyla Karadeniz'e yelken açmıştır. Bu esnada Arrianus, Hadrianus'a gördüğü ve denetlediği bölgelerin tasavvurunu, gerçekleştirdiği edimleri betimleyip izah ettiği bir seyir defteri ya da dostça bir mektup¹⁸ diye nitelendirilebilecek Karadeniz Seyahati (*Periplus Ponti Euxini*) adlı eseri kaleme almıştır¹⁹.

M.S. 134 yılında Kazakistan steplerinin yükselen gücü Alan/Massagetai kavmine karşı Satala'da (Sadak) konuşlanmış *legio XV Apollinaris* ile Melitene'deki (Malatya) *legio XII Fulminata*'nın başında sefere çıkmıştır²⁰. Zira Alanlar Albania ve Media teritoryumunu yağmalayıp viran ettikten sonra, akınlarının yönünü Armenia ve Kappadokia'ya çevirmişlerdir²¹. Vuku bulan bir dizi savaşın ardından, düşmana bir daha Anadolu içlerinde tehlike teşkil etmeye cüret edemeyecek kadar ağır mağlubiyetler tattırılmıştır²². Bu seferin anısına Alan Tarihi (*Alanike* [Αλανική]) kitabını derlemiştir²³. Takriben yedi yıl süren Kappadokia valiliğini M.S. 136/137 yılında tamamlamıştır. Akabinde Atina'ya yerleşmiştir. Saygın çevresi ve kariyeri sayesinde edindiği engin deneyimlerden yararlanmak isteyen Atinalılar tarafından M.S. 145/146 yılında kentin en önemli ve yıla adını veren *eponymos* memuriyetlerinden *arkhon*'luk²⁴; M.S. 165/166-167/168 ile M.S. 169/170-174/175 yıllarında *prytan*'lık makamını üstlenmiştir²⁵. Atina'da kamu görevleriyle eşzamanlı yürüttüğü *Kynegetikos* çalışması gibi eserlerinden bir kısmını derleyip yazın hayatına kazandırmıştır²⁶. Kamu görevlerinden ötürü kendisine Atina vatandaşlık hakkı bahşedilmiştir. Hatta Atinalılar tarafından heykeli dikilmek suretiyle ayrıca onurlandırılmıştır²⁷.

Kamusal ve özel yaşamında türlü seçkin rütbelerle bezenmiş uzun soluklu mesleki yaşamının yanında Arrianus birçok kitaba imzasını atmış üretken yazarlardan biridir. *Cursus honorum*'un çeşitli basamaklarında yürüttüğü görevler sayesinde tanıklık ettiği ve bazen de seyrine yön verdiği önemli olayların imgesel betimlemesinin yanı sıra; yerel ve bölgesel tarihyazımında Anadolu ile Akdeniz Havzası'nın (Roma) tarihsel seyrini bir bütün olarak ele alıp eserlerine işlemesini bilmiştir. Yazarın asıl ilgi odağını Hellenistik Dönem, özellikle İskender oluşturmaktadır. Arrianus'un eserleri hayatı, kişiliği ve edebiyat anlayışı hakkında bilgiler aktarırken, çağının Roma'sının damgasını

¹⁸ Arrianus'un bu eseri bir bakıma M.S. 111-113 yılları *Pontus et Bithynia* valisi Plinius'un İmparator Traianus'la (M.S. 99-117) karşılıklı yazışmalarına benzemektedir (Arslan 2005, x).

¹⁹ Çeviri ve yorum için bk. Arslan 2005, 1-169; daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Arslan – Demirtaş 2012, 89 vdd.

²⁰ FGrHist II B 156 T 2; 5 'Arrianos'=Phot. *Bib.* 58. 17a25.

²¹ Cass. Dio LXIX. 15; Zonar. *epit. hist.* XI. 23-24.

²² Themistios (*Orat.* XII. str. 451-452; XVII. 215a; 262)'de Alan'ların akınlarına karşı Arrianus'un, Marcus Aurelius'un stoa hocası Q. Iunius Rusticus'la (Them. *Orat.* XIII. str. 212; PIR² I 814) birlikte Kaspia Kapıları'nı aşip Alan'ları ele geçirdiklerini dile getirir. Başarılarından ötürü *consul ordinarius*'lukla onurlandırılırlar. Ancak sadece Q. Iunius Rusticus'a *consul ordinarius* mertebesi ihsan edilmiş olabilir. Zira Arrianus'un bu sırada Kappadokia *legatus Augusti pro praetore* görevini icra ettiği bilinmektedir. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Bosworth 1972, 165; Rémy 1989, 216; Penella 2000, 215 dn. 12.

²³ FGrHist II B 156 T 2 'Arrianos'=Phot. *Bib.* 58. 17a25.

²⁴ IG II² 2055; III 1116=FGrHist II B 156 T 6 'Arrianos': [ἄρχωντος Φ]λ · Ἀρριανοῦ · Παιανιέος v.d. Fragman olmakla birlikte olasılıkla Arrianus ve onun *arkhon*'luk mevkisiyle ilintili IG II² 2152=SEG XXVI 171; XXVIII 195 yazıtlarına da bakınız.

²⁵ IG III 1029; 1032=FGrHist II B 156 T 6 'Arrianos'.

²⁶ Schwartz 1895, col. 1230-1236; Bosworth 1972, 163; 185; 2000², 24.

²⁷ SEG XXX 159; XXXI 174: Λ· Φλ· Ἀρριανὸ[ν Παιανιέα]|ὑπατικὸν φιλό[σοφον Στωϊκόν]κτλ. [*Paiania phylesinden*] *consul* ve *stoacı filozof Lucius Flavius Arrianus'u* v.d. (onurlandırdı). Ayrıca bk. Bosworth 1972, 169 dn. 4; Arslan 2005, xi dn. 14.

taşıyan siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerden izler taşımaktadır. Photios (FGrHist II B 156 T 2 'Arrianos'= Phot. Bib. 58. 17a25)'de Arrianus'un önem derecesine göre *İskender'in Anabasis'i*; *Parthia*; *Bithynia* ve *Alan Tarihi* adlı yapıtlarını sıralamaktadır. Arrianus'un bilinen başlıca eserleri şunlardır:

Περίπλους Εὐξείνου Πόντου=*Arriani Periplus Ponti Euxini (Karadeniz Seyahati)*: M.S. 131/132 yılında kaleme alınan²⁸ bu yapıt Arrianus'un Karadeniz yolculuğu esnasında İmparator Hadrianus'a iletmek amacıyla, gördüklerini etrafıca ve askeri bir rapor tarzında kaleme aldığı seyir defteriydi²⁹. Biçemi bakımından aynı zamanda bir tür mektup niteliği de taşır. Eserinde tipik bir coğrafyacı gibi, gezdiği bölgelerin kültürel coğrafyasına; topografya ve hidrografyasına ilişkin gözlemlerini aktarır. Arrianus anlatısında asıl misyonunu açığa vurur: Eskiden imparatorluğa vergi vermekle mükellef, boyunduruk altındaki savaşçı kavimlerden önceden olduğu gibi vergi tahsil etmek; haydutluk/korsanlık faaliyetlerine son verip imparatorluk huzurunu sağlamak (*periplus* XI. 2); Hadrianus'un, Kimmeria Bosporos'a sefer yaptığı takdirde, deniz yolculuğu esnasında karşılaşılabilecek problemleri önceden kestirip tedbir alması ve en akıllı stratejileri uygulanmasına vesile olmak (*periplus* XVII. 3)³⁰.

Ἀλανική/Ἐκταξίς κατ' Ἀλανῶν=*Acies contra Alanos (Alan Tarihi/Alan'lara Karşı Savaş Düzeni)*³¹: Kappadokia valilik görevi esnasında göçebe Alan'ların yağma saldırılarından nasibini alan eyaletini, yetkisindeki *legio*'lar ve yardımcı kuvvetlerle savunma amaçlı bir dizi savaşa girişmiştir. Savaş taktik ve stratejisiyle ilintili edindiği deneyimi sonraki Roma idarecilerine prototip ve rehber teşkil etmesi amacıyla kaleme aldığı yarı edebi bir çalışmadır. Eserinde düşmanın ağır süvari birliği karşısında kullandığı savaş yöntemi, Roma *legio*'larının yürüyüş ve düzenlerine ilişkin yararlı veriler aktarmaktadır³². Bu eser, askeri politik-stratejisi üzerine ilk deneme yazısı ve *Taktike* eserine önhazırlık çalışmasıdır³³. Günümüze fragman halinde koruna gelen bu kitabı Arrianus olasılıkla İmparator Hadrianus'a ithaf etmiştir³⁴.

Τέχνη Τακτική=*Ars Tactica (Manevra/Strateji Sanatı)*: M.S. 136/137 yılında³⁵ Hellen, Hellenistik ve Roma dönemlerine damgasını vurmuş çeşitli orduların ustaca uyguladığı savaş manevraları, taktikleriyle ilintili sekiz bölümden oluşan bir elkitabıdır³⁶. Eser iki kısımdan meydana gelmektedir. İlk bölümde Hellenistik Dönem'de anılmaya değer süvari ve piyade ordularının başarılarının nedenleri, savaş düzeni, saldırı-savunma kolları, teçhizatları gibi özelliklerine değinmektedir (*tact.* 1-32). İkinci kısımda ise, Roma süvarisi hakkında, bazen Hellenistik Dönem'le kıyaslayarak bilgiler

²⁸ Arrianus'un *periplus ponti euxinini* (XVII. 3) eserinde Karadeniz Seyahati'nin Dioskourias/Sebastopolis (Sukhumi) evresinde Kimmeria Bosporos (Kırım) Kralı Titus Iulius II. Kotys'un ölüm haberinin kendisine ulaştığı aktarımı kitabın tarihlendirilmesinde temel veridir. Zira Kotys M.S. 123/124-131/132 yılları arasında hüküm sürmüştür (PIR² I 276; Bosworth 1977, 219 dn. 6; Arslan 2005, 131 vd.).

²⁹ Eserin çeviri ve yorumu için bk. Arslan 2005, 1-169.

³⁰ Arslan – Demirtaş 2012, 89 vdd.

³¹ FGrHist II B 156 T 4; F 12-13 'Arrianos'.

³² Bosworth 1977, 217 vdd.; Stadter 1978, 119.

³³ Arrianus *Taktika* (32. 3) adlı eserinin ilgili kısmında önceki yapıtına atıfta bulunarak bizzat imparator için (Hadrianus) kaleme aldığı bir risalede piyade talimlerini izah ettiğini dillendirir.

³⁴ Arr. *tact.* 44. 3; Stadter 1978, 119.

³⁵ Arrianus (*tact.* 44. 3)'de eserinin ilgili kısmında Hadrianus'un hükümdarlığının yirminci yılından bahseder. Bu da M.S. 136/137 yılına tekabül etmektedir (Stadter 1978, 118).

³⁶ Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Stadter 1978, 117-128.

aktarmaktadır (*tact.* 33-44).

Κυνηγετικός=*Cynegeticus* (*Avcılık Üzerine*): Arrianus bu eserinin temel örgüsünü açıkça Xenophon'un *Kynegetikos* kitabından öykünerek (*mimesis*) oluşturmuştur.

Τὰ κατὰ Τιμολέοντα (*Timoleon'la İlintili Olaylar*); Τὰ κατὰ Δίωνα (*Dion'la ilintili Olaylar*): Photios (FGrHist II B 156 T 4 'Arrianos'= Phot. *Bib.* 93. 73a35) Arrianus'un *Bithynika* eserinden kısa bilgiler aktarırken yazarın bu iki biyografik çalışmasına atıfta bulunmaktadır. Photios'un döneminde bu yapıtların yitik olması olasıdır³⁷. Photios'un söyleminden anlaşıldığı üzere, Sicilya'daki Syrakusai ile bütün Sicilya'yı II. Dionysios'un iktidarını devirip tiranlıktan kurtaran Korinthos'lu amiral Timoleon'un askeri kariyeri³⁸ ve Syrakusai'li Dion'un edimlerinin anısına kaleme alınmış monografik çalışmalardan ibarettir.

Ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου βιβλίον=*Alexandri Anabasis* (*İskender'in Anabasis'i*): Yazarın bu yapıtı, İskender'in hayatını; Pers Savaşları'nı (Granikos, Issos, Mısır'ın İlhakı, Gaugamela Savaşı), akabindeki seferlerle (Persis'in Ele Geçirilişi, Kuzeydoğu Sınırının Fethi, Hindistan Seferi, Hydaspes Çarpışması, Gedrosia Çölü'nde ilerleyiş) artan erk ve gönenci, onun değişken talihini, karakteristik özelliklerini betimlediği ve yazarlık kariyerinin doruk noktasına ulaştığı baş eseri idi. *İskender'in Anabasis'i* günümüze kadar ulaşan yedi kitaplık bir monografidir.

Ἰνδική ἔσγγραφή=*Historia Indica* (*Hindistan Tarihi*): *Indike*, İskender'in Anabasis eserinin bir tür tamamlayıcısıdır (bir bakıma *appendix*'idir). Arrianus'un Ion lehçesinde (Phot. *Bib.* 91. 68b) kaleme aldığı bu çalışmasına Hindistan üzerine bir kompozisyon betisi denebilir (*Ind.* V. 6. 8; VI. 16. 5). Hindistan'ın teritoryumuna; çevresinde ikamet eden kabilelere; yerleşimlere; yörenin tarihi coğrafyasına; garipsediği *flora* ve *fauna*'sına değinmektedir (*Ind.* V. 1). Eserin esas konusunu Giritli Nearchos'un Patala'dan güney Hindistan'a, Pers Körfezi ve Susa'ya kadar izlediği deniz seyahati oluşturmaktadır³⁹.

Βιθυνιακά (*Bithynia Tarihi*)⁴⁰: Photios'un (FGrHist II B 156 T 4 'Arrianos'= Phot. *Bib.* 93. 73a35) anlatısına istinaden anavatanı Bithynia'nın genel tarihi ve mitolojik hikayelere detaylıca yer verdiği sekiz kitaplık eserdir. Fragmanlar halindeki bu çalışmanın ilgili kısımlarına Nikomedia'da doğduğu, eğitiminin bir kısmını yurdunda tamamladığı ve çeşitli kent memuriyetlerini icra ettiği gibi, bilgi kırıntılarını serpiştirir. Çalışmasına kente dair kurucu efsanelerle mitolojik alegorilerden alınmış imgeleri kentin tarihsel köklerinin işlevsel bir parçası şeklinde değerlendirme çabasıyla başlar. Bithynia'nın son kralı IV. Nikomedes'in (M.Ö. 94-74) ölümüne kadarki olay örgüsüyle sürdürür.

Παρθικά (*Parth Tarihi*)⁴¹: Photios (FGrHist II B 156 T 2; F 30 'Arrianos'= Phot. *Bib.* 58. 17a23)'de Arrianus'un atıfta bulunduğu *Parthika* seçkisinde eserin içeriğini okuyucusuna (Tarsios'a) kısaca tanıtır. Photios'un aktarımından on yedi kitaplık bir eser olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. İmparator Traianus'un hükümdarlığı sırasında Parthia ve Roma arasında cereyan eden savaşların anlatısıdır. Eserine Parthların kökeninden başlayıp boyunduruk altındaki bir halkın krallık çatısı altında birleşip organize oluş sürecine, zamanla Roma ile boy ölçüşecek kadar nasıl güç-

³⁷ Bosworth 1972, 169.

³⁸ Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Diod. XVI. 70. 1-2; Plut. *Timol.* XIII. 3; Talbert 1974, 22 vdd.

³⁹ Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için Schwarz 1975, 181-200; Bosworth 2000², 27 vd.

⁴⁰ FGrHist II B 156 T 4; F 14-28 'Arrianos'.

⁴¹ FGrHist II B 156 T 2; F 30-51 'Arrianos'=Phot. *Bib.* 58. 17a23.

lendiklerine değinir. Ardından ana konuyu Traianus ile Parthlar arasında cereyan eden savaşa ve sonucuna yöneltir⁴².

Διατριβαί=*Discourses (Söylev/Nutuk)*; Ἐνχειρίδιον (*Elkitabı*): Arrianus'un *Diatribai* ve *Enkheiridion* adlı eserleri hocası Epiktetos'un söylev ve konuşmalarını kapsamaktadır⁴³. *Diatribai*'da sekiz orijinal metin dışında, dört kitap koruna gelmiştir. *Enkheiridion* ise tek ciltlik özetten ibarettir⁴⁴. *Diatribai*'da Arrianus söze Lucius Gellius'a (muhtemelen L. Gellius Menander⁴⁵) hitap ettiği mektubunda kitabının hazırlık aşamasına değinmekle başlar. Hocasıyla baş başa sohbetleri ya da kulak misafiri olduğu konuşmalar/derslerde söylediklerini harfiyen ve titizlikle kaydettiğini aktarır⁴⁶. Bu notları Epiktetos'un düşünce tarzının, konuşmasındaki duruluğun bir abidesi olarak ileride kullanmak amacıyla saklamaya özen gösterdiğini belirtir⁴⁷.

Τιλλιβόρου/Τιλλορόβου Βίος (*Tilliboros/Tillorobos'un Hayatı*)⁴⁸: Haydut Tilliboros'un hayatını kaleme aldığı bu biyografik eserin tümü yitiktir.

Arrianus'un yazın hayatına kazandırdığı yapıtlardan sonuncusu şeklinde öngörülen ve bu çalışmanın ana konusunu oluşturan Τὰ μετὰ Ἀλέξανδρον=*Historia Successorum Alexandri (İskender'den Sonraki Olaylar)* adlı eseri, İskender İmparatorluğu'nun yazgısını ve komutanlarının kanlı taht kavgasını ihtiva etmektedir. Daha Antik Dönem'de İskender'in haleflerine (= *Diadokhoi* [οἱ Διάδοχοι]) dair geniş bir yazınsal anlatı vardır. Ne var ki, çok sayıdaki çalışmaların inceleme alanı çeşitli dönem ve konuları kapsamakta, ilintili bölümlerde bu tarihsel olgulara yer verilmektedir. Bu yapıtların öncülüğünün şüphesiz M.Ö. yak. 350-281 yılları arasında yaşamış Samos'lu Duris'in (FGrHist II A 76 F 1-15) *Makedonika* eseri⁴⁹; Atina'lı Diyillos'un (FGrHist II A 73 F1-4) yalnızca dört fragmanlık

⁴² Arrianus (FGrHist II B 156 T 2; F 30 'Arrianos'=Phot. *Bib.* 58. 17a23) bu çalışmasında Parthların uzun süre Makedonya boyunduruğunda kalan bir İskit ırkı olduğunu öne sürer. Pers isyanı esnasında da ayaklandıkları bilinen Parthları isyana sevk eden neden şudur: Phriapitos'un oğlu Arsakes'in soyundan Arsakes ve Teridates adında iki kardeş vardı. Bunlar birkaç suç ortağıyla birlikte kardeşlerden birine yapılan hakaretin öcünü almak için Antiokhos II Theos'un (M.Ö. 261-246) Parthia'ya atadığı satrap Pherekles'i öldürürler. Ardından Makedonya'yı terk edip kendi devletlerini kurarlar. Zamanla Romalılarla savaşıacak, hatta bazen ağır mağlubiyetler tattırarak kadar güçlenirler. Arrianus kitabının ilerleyen kısmında Mısır Kralı Sesostris ve İskit Kralı Iandysos'un hükümdarlığı sırasında Parthların ülkelerinden çıkarılıp İskitlerin ülkesini iskan ettiklerini anlatır. Kitabın sonlarında Traianus yapılan bir anlaşmaya istinaden Parthların özgürlüğünü tanıy ve belirlediği bir kral atar.

⁴³ Bk. Oldfather 1956³, vol. 1; 1959³, vol. 2 (Arr. *Epiktetos*).

⁴⁴ Jacoby (FGrHist II B 156 F 53 'Arrianos') Ἐπικλήτου Βίος (*Epiktetos'un Hayatı*) adlı bir eserin daha olduğunu iddia eder.

⁴⁵ Korinthos'ta bulunan ve Hadrianus'un hükümdarlığı sırasında Arrianus'un Kappadokia *legatus pro praetore*'liğinin kaydedildiği fragman halindeki epigrafik belgede L. Gellius Menander ve oğlu Gellius Iustus yapıtları hayırlardan ötürü, danışma ve halk meclisi tarafından onurlandırılırlar (AE 1968: 473; ayrıca bk. PIR² G 132).

⁴⁶ Photios'un (FGrHist II B 156 T 2 'Arrianos'=Phot. *Bib.* 58. 17a25) aktarımına göre, Arrianus sekiz kitaplık *Epiktetos'un Dersleri/Konuşmaları* ve on iki kitaplık *Epiktetos'un Söyleşileri* adlı eserleri de kaleme aldı. Stili kuru ve yavan olan Arrianus Ksenophon'un gerçek bir taklitçisiydi.

⁴⁷ Arr. *Epikt.* I. 1-8.

⁴⁸ FGrHist II B 156 F 52 'Arrianos'=Luc. *Alex.* 2.

⁴⁹ Samos'lu Duris, pek çok antik yazar, bilhassa da Plutarkhos (FGrHist II A 76 F 38-40; 53; 67=*Per.* XXVIII. 2-3; *Dem.* XIX. 3; XXIII. 4; *Eum.* 1) tarafından *Makedonika* adlı eserinin güvenilirliği ve doğruluğu bakımından ağır tenkitler almıştır. Modern yazarların görüşüne nazaran Duris anlatımındaki duyumculuk ve heyecan uyanıdırıcı stili nedeniyle trajik tarih yazımının en iyi temsilcisi olarak kabul görmektedir. Samos'lu Duris'in eserleri

Historia yapıtı⁵⁰; Sicilyalı Diodoros'un XVIII-XX nolu kitapları; Curtius Rufus'un X. kitabı; Plutarkhos ile Cornelius Nepos'un *Eumenes* adlı eserleri; Iustinus'un *Pompeius Trogus* özetinin XV-XVII⁵¹ aralığındaki kitapları oluşturmaktadır.

Eserinin biçimi ve konu dokusunu yalnızca İskender'in ölümünün akabinde vuku bulan olaylarla sınırlayıp, gelişen bu olay örgüsünün ayrıntılı tasvirini sunarak önemli tarihi olgulara yer veren incelemeler, Hellenistik Dönem yazarlarından Eumenes ve Antigonos'un yakın dostu Kardialı Hieronymos ile Herakleia Pontike'li historiograf ve kentlin hatırı sayılır devlet adamı Nymphis'in; Roma Dönemi'nden ise Nikomedia'lı Arrianus'un kalemiyle yazılmıştır⁵². Ne var ki, bu tarih yazıcılarına ait yapıtların orijinaleri günümüze ulaşmamıştır. Bazı antik yazarlar tarafından kaleme alınan özetler ve yapılan atıflar sayesinde söz konusu eserlerin yazınsal birikimi bilinir kılınmıştır. Hieronymos'un *Diadokhoi'un Tarihi* (= *ton diadokhon historiai* [τῶν διαδόχων ἱστορία])⁵³ Arrianus'la kıyaslanınca sadece ana taslağının kurgusuna ilişkin; ancak değerli bilgiler sunan on dokuz fragmanlık küçük bilgi parçalarından geriye pek bir şey ulaşmamıştır⁵⁴. Hieronymos'un eseri M.Ö. 323 yılından Epeiros Kralı Pyrrhos'un (M.Ö. 319/318-272) ölümüne kadar geçen dönemi kapsamaktadır; Diodoros XVIII.-XX. kitapları aynı zamanda Arrianus'un konu bağlamında temel başvuru kaynağıdır. Ortak akibeti paylaşan Nymphis'in *Büyük İskender; Halefler ve Torunları Üzerine* (= *Aleksandros; Diadokhoikai Epigonoï* [Περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων καὶ ἐπιγόνων βίβλια]) adlı yitlik yirmi dört kitabının ana motifi üzerine söylenebilecek pek veri yoktur⁵⁵. Dolayısıyla Arrianus'un, Hieronymos gibi önceli yazarların eserlerini derleyip sentez yaparak oluşturduğu yapıtını değerli kılan nokta konusunun doğrudan İskender'in ardıklarını içermesi; salt bu alan üzerine çalışmalarını yoğunlaştıran Hellenistik yazarların eserleriyle kıyaslanınca önemli bir bölümünün günümüze ulaşabilmesinden gelmektedir.

Arrianus'un *İskender'den Sonraki Olaylar* adlı çalışması, M.S. IX. (M.S. yak. 810- yak. 893) yüzyılda yaşamış Konstantinopolis *patriarkhes'i* Photios'un *Bibliotheka ya da Myriobiblon* olarak adlandırılan eserinde yaptığı özet sayesinde tanınmaktadır. Bu anıtsal yapıt esas itibarıyla Photios'un, kardeşi Tarasios'a göndermek amacıyla tarih, felsefe, hitabet, tarihi coğrafya, gramer, doğa tarihi, roman, hekimlik gibi birçok değişik konuda 122; teoloji alanında ise 158 tane olmak üzere toplamda 280 adet kitaptan zahmetli bir gözden geçirme sonucunda özet niteliğinde bir derlemedir. Tanıtılan kitapların küçük bir kısmı Klasik Dönem'e; büyük bir bölümü, Hellenistik ve Roma

fragmanlar halinde ve antik yazarların atıflarıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Fragmanların büyük çoğunluğu M.S. II. yüzyılda yaşamış Athenaios'un "*Sophistlerin Ziyafeti*" (= *Deipnosophistes* [Δειπνοσοφιστής]) adlı kitabında derlenmiştir.

⁵⁰ Atina'lı Diyllos'a ilişkin daha fazla bilgi için bk. Schwahn 1931, 145-168; Billows 1990, 336 vdd.

⁵¹ XIII-XV'e kadarki kitaplar M.Ö. 323 yılından M.Ö. 297 yılında Kassandros'un ölümüne kadarki olaylara; XVI ile XVII kitaplar M.Ö. 297-282 yılları arasındaki süregiden tarihsel olgulara ayrılmıştır.

⁵² Günümüze fragman halinde gelen, yazarı belirsiz/anonim *Heidelberger Epitome*'nin (FGrHist II 155 F 1-4) de İskender'in haleflerini konu edinen doğrudan bir çalışma olduğu varsayılmaktadır.

⁵³ Diod. XVIII. 42. 1: ὁ τὰς τῶν διαδόχων ἱστορίας; Ioseph. *Cont. Ap.* I. 213: ὁ τὴν περὶ Διαδόχων ἱστορίαν συγγεγραφέως; Dion. Hal. *ant.* I. 6. 1: συγγραφέως ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πραγματείᾳ.

⁵⁴ Hieronymos için bk. FGrHist II B 154 T 1-12; F 1-19; ayrıca bk. Drews 1962, 383-392; Errington 1970, 49-77; Hadley 1969, 142-152; Simpson 1959, 370-379.

⁵⁵ FGrHist III B 432 T 1 F 17 'Nymphis'=Suda v 598 s.v. <Νύμφις=Nymphis>; ayrıca bk. FGrHist III B 432 Komm. 258. Günümüze sadece Kızıldeniz'deki (Arabistan ve Mısır sahillerindeki) zehirli yılanların ve deniz kaplumbağalarının boyutlarını anlatan bir fragman kalmıştır (FGrHist III B 432 T 1 17 (20) 'Nymphis'=Ael. *An.* XVII. 3; FGrHist III B 434 F 17 'Memnon'). Daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Arslan 2007, 9.

dönemlerine ait olmakla birlikte, Photios'un *Bibliotheka*'sının temel ögesini Doğu Roma literatürü ile ilahiyat eserlerinin oluşturduğu anlaşılır⁵⁶. Photios ilgi odağı çerçevesinde yazınsal ürünleri özleri açısından önem derecesine göre sınıflandırmış ve bize birkaç satırla yetmiş sayfa arasında değişen incelemeler bırakmıştır. Bu seçki içerisinde, 92 numaralı *codex* olarak bilinen özet ise, aynı zamanda bu çalışmanın konusunu oluşturan Arrianus'un eserine ayrılmıştır. Edisyonda kullanılan eserin gerek metnin *correctur*'unda gerekse yorumlanması esnasında F. Jacoby'nin, *Die Fragmente der griechischen Historiker*. II B (Leiden 1929) 840-851, #156 ile A. G. Roos - G. Wirth, *Flavii Arriani quae exstant omnia*, vol. 2 (Leipzig: Teubner 1968) 253-286 eserleri göz önünde bulundurulmuştur. Çeviri esnasında ise, N. G. Wilson, *Photius: The Bibliotheca*. (London 1994); R. Pearse'nin http://www.tertullian.org/fathers/photius_03bibliotheca.htm metinlerinden yararlanılmıştır.

Photios'un kardeşi Tarasios için kaleme aldığı seçkisinden Arrianus'un *İskender'den Sonraki Olaylar* adlı eserinin sadece birinci ile onuncu kitabına kadar okuyup özetlediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Arrianus'un çalışmasını nerede sonlandırdığı bilgisine tam anlamıyla vakıf değiliz. Yapıtına ilişkin bilgilerimiz birinci ve onuncu kitaplar çerçevesinde M.Ö. 10 Haziran 323 yılında İskender'in ölümünün hemen akabinde cereyan eden olaylardan M.Ö. 320/319 yılında Antigonos'un Eumenes'e karşı yürüttüğü savaşa; Antipatros'un kralları, Arrhidaios⁵⁷ ve IV. İskender'i, yanına alarak Makedonya'ya geçişine⁵⁸ değin geçen süreçten ibarettir. Photios'un *İskender'den Sonraki Olaylar* kitabını ana hatlarıyla özetleyip geçtiği görülmektedir.

Arrianus'un "İskender'den Sonraki Olaylar" Adlı Eseri

Birinci ve Beşinci Kitaptan (FGrHist II B 156 F 1=Phot. *Bib.* 92. 69a.1):

Arrianus tarafından ayrıca ordu içindeki çekişmenin yanında İskender'in babası Philippos ile Thessalia'lı Philine'den olma Arrhidaios'un krallığı Roksane'nin (Büyük) İskender'den hamile kalıp doğurmak üzere olduğu (IV.) İskender'le paylaşması kaydıyla –ki çocuğun doğumunun ardından bu gerçekleşmiştir⁵⁹– kral ilan edilmesi gibi gelişmeler "*İskender'den Sonraki Olaylar*" adlı 10 kitaplık bir eserde derlenmiştir. Arrhidaios'u (kral) beyan etmelerinin ardından ona (III.) Philippos yeni adını koydular.

2. Süvari ve piyadeler karşılıklı anlaşmazlıklar içindeydiler. Süvari komutanlarının en önemlileri Orontes oğlu Perdikkas; Anthes oğlu Leonnatos; Lagos oğlu Ptolemaios; onlardan sonra ise Agathokles oğlu Lysimakhos; Peisaios oğlu Aristonous; Krateuas oğlu Pithon; Antiokhos oğlu Seleukos ve Kardia'lı Eumenes'ti. Süvari komutanları bunlarken; piyadelerin komutanı ise Meleagros'tu.

3. Karşılıklı olarak birçok kez elçiler gönderdikten sonra nihayetinde kralı beyan eden piya-

⁵⁶ Arslan 2012, 384.

⁵⁷ Arrhidaios, II. Philippos'un siyasal bütünlüğü perçinlemek adına yaptığı bir dizi evlilikleri arasında Thessalia'lı Philine'den dünyaya gelmiştir. İskender'in ölümünün ardından geçici kral ilan edilince III. Philippos şeklinde anılmaya başlanmıştır. Arrhidaios genelde antik kaynaklarda yarım akıllı bir şekilde yansıtılmaktadır. Dedikodulara bakılırsa aslında küçükken oldukça zeki ve hoş bir çocuk olan Arrhidaios, İskender'in annesi Olympias'ın ona enjekte ettiği birtakım ilaçlarla sonradan aptallaşmıştır (Plut. *Alex.* LXXVII; ayrıca bk. FGrHist II B 156 F I (1) 'Arrianos').

⁵⁸ Ayrıca bk. Diod. XVIII. 39. 7-40. 1.

⁵⁹ Bu esnada Roksane henüz yedi ya da sekiz aylık hamile olduğundan çocuğun cinsiyeti belirsizdir (Diod. XVIII. 2. 2; Iust. XIII. 2. 11; XIV. 5. 2; App. *Syr.* 52). Alınan karar uyarınca Roksane'nin oğlu olursa şayet Arrhidaios'la birlikte krallık yapabilirdi (Curt. X. 6. 21).

delerle süvari kumandanları, Antipatros'un Avrupa'daki orduların *strategos*'u (komutan); Krateros'un Arrhidaios'un krallığının *prostates*'i (kral naibi); vaktiyle Hephaiston tarafından idare edilen *khiliarkhia*'nın⁶⁰ ise –bu bütün krallığın hamisi demektir– Perdikkas'ın idaresine geçmesi; Meleagros'un ise, Perdikkas'ın *hyparkhos*'u (yardımcı komutan) olması hususlarında anlaşmaya vardılar.

4. Perdikkas orduyu disiplinsizlikten arındıracağı bahanesiyle yaşanan kargaşanın elebaşlarını tutukladı, sanki bizzat Arrhidaios'un bir emriymiş izlenimini uyandırıp ve geri kalan kalabalıkta korku yaratarak tutukladıklarını Arrhidaios'un huzurunda infaz etti. Kısa bir süre sonra Meleagros'u da öldürdü.

5. Bundan dolayı Perdikkas herkesin gözünde kuşku duyulan biri oldu ve bizzat kendisi de şüpheye kapıldı. Gene de, şüphelendiklerini satraplıklara, sanki bunu Arrhidaios emretmiş gibi, atamaya karar verdi. Buna göre, Lagos oğlu Ptolemaios Mısır, Libya ve Arabia'nın Mısır'la komşu kısımlarının idaresine; İskender tarafından aynı satraplığı yönetmekle görevlendirilmiş olan Kleomenes ise Ptolemaios'un *hyparkhos*'u olarak tayin edildi. Bu satraplığın yukarıdaki Suriye'nin idaresine Laomedon; Kilikia'nın idaresine Philotas ve Media'nınkine Pithon getirilirken; Kardia'lı Eumenes ise, Kappadokia ve Paphlagonia ile Sinope kolonisi ve bir Hellen kenti olan Trapezos'a kadar Pontos Eukseinos sahil şeridinde tayin edildi.

6. Pamphylia, Lykia ve Büyük Phrygia'nın idaresine Antigonos; Karia'nın idaresine Asandros; Lydia'nınkine ise Menandros atanırken; İskender'den valiliği Kalas adında birinin aldığı, daha sonra ise Demarkhos'a devredildiği Hellespontos kıyısındaki Phrygia'nın idaresine ise Leonnatos getirildi. Asya'daki satraplıklar bu şekilde bölüştürüldü.

7. Avrupa'da ise Trakya'nın, Khersonesos'un (Gelibolu) idaresi ve Pontos Eukseinos'taki Salmydessos (Kırklareli) istikametindeki denize kadar Trakya ile komşu bütün halklar Lysimakhos'a verildi. Illyria'lılar, Triballia'lılar ve Agriania'lılara kadar Trakya'nın ötesindeki yerler Macedonia'nın kendisi ve Keraunia Dağları'na kadar uzanan Epeiros ve bütün Hellenler Krateros ve Antipatros'a tahsis edildi.

8. Paylaşım bu şekildeydi. Birçok bölge ise dağıtılmadan, İskender tarafından atanılmış otokton yöneticilerin idaresi altında kaldı.

9. Bu esnada Roksane hamiledir ve doğurur. Çoğunluk çocuğu kral ilan etti. İskender'in ölümünden sonra her yer kargaşayla doldu. Leosthenes'in *strategos*'luk yaptığı Atinalılarla diğer Hellenlere karşı Antipatros savaşı: İlk yenilip çetin bir kuşatma altına alındıktan sonra muvaffak olur. Ancak Antipatros'a yardım edermiş gibi görünen Leonnatos savaş meydanında düşer.

10. Lysimakhos ise Trakya'lı Seuthes'le satraplığı (*arkhe*) üzerine cesurca –çünkü az kişiyle birlikte– savaşmış, iyi bir ün kazanmasına rağmen, gene de mağlup oldu.

11. Perdikkas, yönetmek üzere atanmış olan Eumenes'e satraplığı devretmediğinden, Kappadokia satrabı Ariarathes'le harp eder. İki savaşta zafer kazanıp Ariarathes'i tutuklayarak asar ve Eumenes'e satraplığını teslim eder.

12. Krateros ise, Hellenlere karşı Antipatros'la ittifak kurarak onları yendikleri zaferin mimarı

⁶⁰ *Khiliarkhos/khiliarkhes* [χίλιάρχος/χίλιάρχης], “bin kişilik birliğin komutanı” manasına gelmektedir. Akhaimenid imparator ordusunda “1.000 adamın komutanı” Eski Persçe *hazarapatish*'e tekabül eden en üst mertebedir. Olasılıkla Hellenler bu sistemi Perslerden model almışlardır.

olmuştu. Bundan ötürü Krateros ve Antipatros'un onlara (Hellenlere) her ne emrettilerse hepsi itiraz edilmeksizin yerine getirildi. Beşinci kitabın sonuna kadar (olanlar) bunlardı.

Altıncı ve Dokuzuncu Kitaptan (FGrHist II B 156 F 9=Phot. Bib. 92. 69b. 34-72a-b):

13. Altıncı kitapta Demosthenes ve Hypereides'in çevresinden Marathon'lu Aristonikos ve Phaleron'lu Demetrios'un kardeşi Himeraios'un nasıl ilkin Aigina'ya kaçtıklarını anlatır: Onlar günlerini burada geçirdikleri sırada Atina'da halk güruhu, Demades'in önergesiyle onları ölüme mahkum etti. Antipatros da bu kararı hayata geçirdi.

14. Onların ölümüne yardım eden Thuria'lı Arkhias'ın hayatını nasıl tam bir yoksulluk ve onursuzluk içinde tüketerek öldüğünü; ayrıca kısa bir süre sonra, Makedonia'ya getirilen Demades'in, oğlunun kucağından alınıp katledilmesinin ardından, Kas(s)andros tarafından nasıl boğazlatıldığını anlatır: Kas(s)andros bunun sebebi olarak da (Demades'in) birbirlerine çürümüş ve eski bir iple bağlı olan Hellenleri kurtarması için Perdikkas'a yazdığı bir mektupta Antipatros'la alay ederek kendi babasına küstahlık etmesini gösterir.

15. Bu suçlamayı Korinthos'lu Deinarkhos yapmış; Demades'in kendisi de rüşvet, ihanet ve her husustaki güvenilmezliğine layık bir bedel ödemiştir.

16. Lakedaimonia'lı Thibron'un İskender henüz hayattayken onun parasını gasp eden ve Atina'ya kaçan Harpalos'u nasıl öldürüp paradan geriye kalanları alarak ilkin Kydonia üzerinden Kreta'ya (Girit) yelken açtığını; oradan ise, takribi sayısı 6.000 olan askerle birlikte Kyrene'ye geçtiğini anlatır. Onu buraya Kyrene ve Barke'den sürgün edilenler çağırır.

17. Bazılarında başarılı olup bazılarını kaybettiği sayısız entrika ve çarpışmanın ardından kaçmayı başarabilse de sonunda Libya'lı bazı çifte at koşumu araba sürücülerini tarafından yakalandı, Lagos'un oğlu Ptolemaios tarafından Kyrene'lilere yardım etmesi için gönderilen Makedonia'lı Ophellas'un kent idaresine getirdiği Olynthios'lu Epikydes'in huzuruna çıkarılmak üzere Teukheira'ya götürüldü.

18. Teukheira'lılar ise Ophellas'ın izniyle Thibron'a işkence ettiler ve asmaları için onu Kyrene limanına gönderdiler.

19. Kyrene civarında çatışmalar henüz devam ederken Ptolemaios saldırıp ve bütün her şeyi yoluna koyup yeniden düzenledikten sonra gemiyle geri döndü.

20. Perdikkas ise Antigonos'a karşı bir komplo hazırlayıp onu mahkemeye verdi. Antigonos ise, entrikaya uğradığını bildiğinden buna kulak asmadı. Böylece her ikisi birbirleriyle düşmanlığa sürüklendiler.

21. Bu esnada Antipatros'un kızı Nikaia'yı eş olarak Makedonia'dan getiren Iollas ve Arkhias, Perdikkas'ın yanına vardılar. Ancak İskender'in annesi Olympias da evlendireceğine söz verdiği Kleopatra'yı ona gönderdi. Kardia'lı Eumenes, Kleopatra'yla evlenmesini tavsiye etti; kardeşi Alketas'ın görüşü ise Nikaia'dan yana ağır bastı; daha ziyade Nikaia ile evlenmesi görüşü baskın geldi.

22. Kısa bir süre sonra, Perdikkas ve kardeşi Alketas'ın komplosuyla tertiplenen Kynane'nin ölümü vuku buldu. Kynane'nin babası (Büyük) İskender'in babası Philippos, annesi ise Eurydike idi. İskender'in Asya'ya geçmeden önce öldürdüğü Amyntas'ın ise eşiydi. Amyntas Perdikkas'ın oğluydu; Perdikkas ise Philippos'un kardeşiydi. Böylece öldürülmüş olan Amyntas, İskender'in kuzeni olmaktadır.

23. Kynane sonradan adı Eurydike olarak değiştirilen kendi kızı Adea'yı, Arrhidaios'la evlendir-

mek için getirdi; ancak Arrhidaios bu evliliği daha sonra Kynane'nin öldürülmesi üzerine Makedonia'da çıkan ve alevlenerek ciddi bir boyuta ulaşan isyanı sonlandırmak amacıyla Perdikkas'ın ısrarıyla yaptı.

24. Antigonos ise, Makedonia'ya Antipatros ve Krateros'un yanına kaçtı, Perdikkas'ın kendisine karşı düzenlediği komplo ve bu entrika girişiminin kendisiyle birlikte bütün herkesi hedef aldığını anlattı. Kynane'nin ölümü hakkında bunu trajik bir hale sokarak malumat verdi. Böylelikle onları Perdikkas'a karşı savaş açmaya ikna etti.

25. İskender'in naaşının koruyucusu Arrhidaios ise Perdikkas'ın kararının aksine Babil'den bedenini alıp Damaskos (Şam) üzerinden ilerleyerek Lagos oğlu Ptolemaios'un yanına geldi. Yolda Perdikkas'ın yakın akrabası olan Polemon'un tüm engellemelerine rağmen, kendi kararını gerçekleştirildi.

26. Nikaia'yı göndermeye, onun yerine Kleopatra ile evlenmeye Perdikkas tarafından karar verilmiş olduğu için, bu esnada Eumenes, Perdikkas'tan hediyeleri Sardeis'e, Kleopatra'ya götürdü. Bu beyan edilince –Lydia satrabı Menandros, Antigonos'a bildirmişti– ve onun vasıtasıyla Antipatros ve Krateros'un çevresindekilere duyurulunca, bilhassa Perdikkas aleyhindeki bu hususlar onlar için savaş sebebi oldu. Antipatros ve Krateros boğazın muhafızlarını elçiler aracılığıyla kendi saflarına kazanarak Khersonesos'tan (Gelibolu) Hellespontos'a geçerler. Perdikkas'ın komutası altında bulunan Eumenes'e ve Neoptolemos'a elçiler gönderirler. Neoptolemos ikna olurken Eumenes ise razı olmaz.

27. Neoptolemos, Eumenes'in şüphesini çeker, aralarında savaş patlak verir. Eumenes kesin bir zafer kazanır. Neoptolemos ise, az sayıda kişiyle Antipatros ve Krateros'un yanına kaçır, onları Krateros'un Eumenes'e karşı kendisiyle ittifak kurması için ikna eder; her ikisi Eumenes'le savaşır. Eumenes (elinden gelen) her şeyi yaparak, kendi safındakiler ününe kapılıp Krateros'un tarafına geçmesinler ya da yanında kalsalar bile cesaretleri kırılabilir diye, Krateros'un Neoptolemos'la birlikte kendisine karşı savaştığını gizler. Taktikleri başarılı olur ve savaşta üstün gelir. Savaşlarda cesaretini ispatlamış, tam bir asker olmasına rağmen Neoptolemos (sadece) yazman olan Eumenes'in hünerleriyle can verirken; Krateros ise aslında kimliği kolayca tanınacak şekilde hiçbir tehlikeden kendini esirgemediği düşman hatlarına saldırırken, üstelik de miğferini başından çıkarmış olmasına rağmen, kim olduğu anlaşılmadan birkaç Paphlagonia'lı tarafından öldürülür. Ancak hayatta kalan piyade birliği savaş meydanını terk edip, cesaretini toplamak için büyük çaba harcayan Antipatros'un yanına gelirler.

28. Perdikkas, Ptolemaios'la savaşmak üzere kralları da yanına alıp ordusuyla birlikte Damaskos'tan Mısır'a gelir. Ptolemaios aleyhinde suçlamada bulunup beriki bu suçlamaları kalabalık huzurunda çürütünce, haksız yere ithamda bulunmuş gözüktüğü için büyük çoğunluğun gönülsüz olmasına rağmen savaşa girer. Perdikkas iki kez bozguna uğradıktan sonra sadece Ptolemaios'un safına geçmek isteyenlere oldukça sert bir tutum takınmakla kalmayıp; aynı zamanda ordusuna, bir komutanın olması gerektiğinden çok daha küstahça davrandığından süvariler arasındaki kendi yakın adamları tarafından onlara karşı tek başına mücadele ederken öldürülür.

29. Ptolemaios ise, Perdikkas'ın ölümünün ardından armağanlarla ve diğer hizmetlerle tevccühlerini kazandıktan sonra kralların yanına Nil'e geçer. Sadece onların değil, Makedonia'lılardan en yetkili kişilerin yanına da uğrar. Kendisi ayrıca Perdikkas'ın Makedonia'lılardan kaynaklı bir tehlikenin halan daha söz konusu olduğu dostlarına açık bir tavırla taziyelerini sunar, her şekilde bu korkuları gidermeye gayret gösterir; onlar nezdinde bu andan itibaren her daim hürmetle anılır.

30. *Synedrion* toplanınca Perdikkas'ın yerine şimdilik Pithon ve Arrhidaios bütün orduların komutanı olarak atandılar. Eumenes ve Alkestas'ın mahiyetindeki yaklaşık elli kişi, daha ziyade Makedonia'luların iç savaşları esnasında Krateros'un öldürülmesinde en suçlu kişiler bulundular. Antigonos ve Antipatros Kypros'tan kralların yanına olabildiğince hızlı gelmeleri için geri çağırıldılar.

31. Onlar henüz gelmeden Eurydike, Pithon ve Arrhidaios'un kendisine danışmaksızın herhangi bir şey yapmamalarını istedi. İlk buna itiraz etmediler; ama daha sonra Antigonos ve Antipatros gelene kadar bütün meselelerle kendilerinin ilgileneceklerini ve onun kamu işlerine müdahale etmemesini söylediler.

32. Antigonos ve Antipatros gelince yetki Antipatros'a geçer. Ordu İskender tarafından sefere katılmaları karşılığında kendilerine söz verilen ücretleri talep eder. Bunun üzerine Antipatros elinde halihazırda onlara verebileceği somut hiçbir şey olmadığını; ama kraliyet hazinesi veya para bulabilecek başka neresi varsa her yeri araştırarak sonunda kendisini bir daha suçlamayacakları şekilde mümkün olan her yola başvuracağı yanıtını verir. Ordu bunları hoşnutsuz bir şekilde dinler.

33. Eurydike ordudaki huzursuzluğa Antipatros'a aleyhindeki suçlamalara katkıda bulununca ayaklanma çıkar. Eurydike, yazman Asklepiodoros'un konuşmasına yardım etmesiyle, ona karşı halk önünde konuşur, ayrıca Attalos da. Antipatros'un ricasıyla onun adına kalabalık önünde Antigonos ve Seleukos'un konuşmaları üzerine Antipatros ölümünden kıl payı kurtulur. Bundan ötürü her ikisi de tehlikeyle burun burunaydılar. Antipatros ölümünden kurtulunca kendi ordugahına çekilir. Antipatros'un çağırısıyla süvari komutanları yanına gelirler, isyanın güçlülük bastırılmasının ardından Antipatros'u, önceki gibi yine başkomutan seçerler.

34. Antipatros Asya'yı bir kısmını önceki dağılımını teyit ederek; bir kısmını ise şartların gerektirdiği ölçüde yeniden taksim ederek bölüştürür. Mısır, Libya ve onun ötesinde ülkelerin birçoğu ile batıya doğru mızrakla kazanılan yerlerin bütünü Ptolemaios'un olur; Mitylene'li Laomedon'a Syria bırakılır; Philoksenos ise, daha önce de idaresini elinde bulundurduğu Kilikia'ya atanır.

35. Yukarı satraplıklardan iki ırmak arasındaki bölgeyle (Mesopotamia) Arbela'yı kralın kardeşi Amphemakhos'a pay eder, Seleukos'a ise Babil'i isnat eder. Perdikkas'a ilk saldıran Makedonia gümüş kalkanlılar birliğinin komutanı Antigenes'e bütün Susiana'yı yönetmesi için verir. Peukastas'a Persis'i tasdik eder; Tlepolemos'a Karmania'yı; Pithon'a Kaspia Kapıları'na kadar Media'yı; Philippos'a ise Parthia teritoryumunu taksim eder.

36. Stasandros'u Areioi ve Drangenoi'nin ülkesinin; Soloi'lu Stasanor'u Baktria ve Sogdiana'nın; Sibyrtios'u Arakhosia'nın *hegemon*'u kılar; Parapamisos'u Roksane'nin babası Oksyartes'e; Hindistan'ın Parapamisos'la komşu kısmını Agenor'un oğlu Pithon'a; komşu satraplıklardan Indos Irmağı'nın kenarında olanıyla Hindistan kentlerinin en büyüğü Patala'yı kral Poros'a; Hydaspes Irmağı kenarındaki bölgeyi ise bir diğer Hintli Taksiles'e verir. Çünkü yönetimi onlara İskender tarafından verildiği ve yeterince de güçlü bir birliğe sahip olduklarından onları buradan çıkarmak kolay değildi.

37. Tauros Dağı'ndan kuzeye uzanan ülkelerden Kappadokia'ya Nikanor'u; Büyük Phrygia, Lykaonia, Pamphylia ve Lykia'ya da önceden olduğu gibi, Antigonos'u tayin eder. Asandros'a Karia'yı taksim ederken; Lydia Kleitos'a; Hellespontos kenarındaki Phrygia Arrhidaios'a verir.

38. Hazinenin Susa'dan getirilmesi işiyle, isyanda büyük rol oynamış 3.000 Makedonia'lıyı yanına vererek, Antigenes'i görevlendirir. Kralın korumaları olarak Agathokles oğlu Autolykos'u, İskender'in oğlu, Peukestas'ın ise kardeşi olan Amyntas'ı, Ptolemaios oğlu Ptolemaios'u, Polysper-

khon oğlu İskender'i atarken; kendi oğlu Kas(s)andros'u süvari birliğinin *khiliarkhes*'i; Antigonos'u ise önceden Perdikkas'ın emri altında bulunmuş olan birliğin komutanı olarak ilan eder. Ayrıca onu kralları korumak ve onlara hizmet etmekle görevlendirmenin yanı sıra son derece istekli olması üzerine Antigonos'a devam eden savaştan dolayı Eumenes'e karşı olan savaşı tamamlama görevini verir. Antipatros'un kendisi de bütün bunlardan dolayı herkes tarafından oldukça methedilerek eve geri döner. Dokuzuncu kitap burada son bulur.

Onuncu Kitaptan (FGrHist II B 156 F 11=Phot. Bib. 92.72a-73a):

39. Onuncu kitabı ise, Perdikkas'ın sonunu ve Makedonia'lılar tarafından oy birliğiyle düşman ilan edildiğini öğrenince Eumenes'in nasıl savaş hazırlığına başladığına ayırır. Perdikkas'ın kardeşi bundan dolayı kaçır. Antipatros'a karşı isyanın elebaşlarından biri olan Attalos da kaçarak öteki sürgünlerle birleşir. Attalos tarafından 10.000 piyade ve 8.000 süvari toplanır. Attalos ve beraberindekiler Knidos'a, Kaunos'a ve Rhodos'a saldırma teşebbüsünde buldukları esnada Demaratos'un *nauarkhos*'luk (amiral) yaptığı Rhodos'lular tarafından ağır bir şekilde geri püskürtülürler.

40. Ayrıca Antipatros Sardeis'e varınca Eumenes'in onunla göğüs göğüse savaşmak üzere olduğunu; ama İskender'in kız kardeşi Kleopatra'nın onları savaşa sokan bizzat kendisi olduğu için Makedonia'lılar arasında düşmanlığına maruz kalmamak için, Eumenes'e Sardeis'ten geri çekilmesini nasıl salık verdiğini ve onu ikna ettiğini anlatır. Ancak bu Antipatros geldiğinde onu Eumenes ve Perdikkas'la dostluğundan dolayı eleştirmesini engellemeye yetmedi. Kleopatra ise, bu suçlamalar karşısında kendini bir kadından beklenmeyecek kadar iyi savundu ve Antipatros'a pek çok ithamlarda bulundu; sonunda birbirlerinden dostça ayrıldılar.

41. Eumenes hakimiyeti altında olmayan komşu bölgelere ani baskınlar düzenleyip birçok ganimet ve para biriktirerek ordusunu zenginleştirdi. Birliklerini birleştirmek ve ortak düşmanlarla birlikte savaşmayı talep etmek için Alkestas ve maiyetindekilere elçiler gönderdi. Onlar ise müzakere esnasında farklı fikirler ortaya atılınca sonunda bu öneriyi ikna olmadılar.

42. Antipatros, Eumenes'le savaşmaya şimdilik cesaret edemediği için, Attalos ve Alketas'a karşı savaşmak için Asandros'u gönderir. Sonucu belirsiz bir savaş olmasına rağmen, Asandros yenilir.

43. Kas(s)andros, Antigonos'la münakaşa eder, babası Antipatros'un araya girmesiyle Kas(s)andros, Antigonos'a karşı itaatsizliğine son verir. Bununla birlikte Kas(s)andros, Phrygia civarında babasıyla buluşunca krallardan ayrılmayacağına ve Antigonos'a kuşku duymayacağına dair onu (babasını) ikna eder. Beriki de alçakgönüllülüğü, ayrıca nezaketi ve erdemiyi kendi üzerindeki şüpheyi mümkün olduğu kadar ortadan kaldırdı. Antigonos'a güveni tazelenen Antipatros, Eumenes'e karşı daha kolay savaşması için kendisiyle birlikte Asya'ya geçmiş olan 8.500 Makedonia piyade birliğini; muhafız/ arkadaşlar birliğinden (*hetairoi*) aynı sayıda süvariye ve elindekilerin yarısı kadar 70 fili ona devreder.

44. Antigonos savaşa tutuşur, Antipatros ise kralları ve geriye kalan birliği alarak Makedonia'ya geçmek için yola koyulur. Ücretlerini talep eden ordu tekrar ayaklanır. Antipatros ise, Abydos'a (Nara) vardıklarında parayı temin edeceğine ve her şey yolunda giderse bütün primi, yok gitmezse büyük bir kısmını ödeyeceğine söz verir.

45. Onları bu umutlara saldıktan sonra geriye kalan yolu sorunsuz bir şekilde alarak Abydos'a varır. Onları kurnazlıkla aldatıp gece vakti krallarla birlikte Lysimakhos'un yanına Hellespontos'a geçer. Ertesi gün ise, para talebi hususunda şimdilik sessiz kalarak onlar da karşıya geçerler. Onuncu kitap burada son bulur.

BİBLİOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Ael. *An.* (= Claudius Aelianus, *De Natura Animalium*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Aelian, *On Animals*. With an English translation by A. F. Scholfield, vols. I-III. Cambridge, Mass.-London 1979² (The Loeb Classical Library).
- Arr. *anab.* (= Arrianus, *Anabasis*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Arrian*. With an English translation by P. A. Brunt I-II. Cambridge, Mass.-London 1976-1983 (The Loeb Classical Library).
Arrianus, *İskender'in Anabasis'i*. Çev.: H. Örs. İstanbul 1945.
- Arr. *Bithy. frg.* (= Arrianus, *Bithynicorum fragmenta*)
Kullanılan Metin: *Bithynicorum fragmenta*. Ed. A. G. Roos and G. Wirth, *Flavii Arriani quae exstant omnia*. Leipzig: Teubner, vol. II 1968.
- Arr. *cyneg.* (= Arrianus, *Cynegeticus*)
Kullanılan Metin: *Cynegeticus*. Ed. A. G. Roos and G. Wirth, *Flavii Arriani quae exstant omnia*. Leipzig: Teubner, vol. II 1968: 74-102.
- Arr. *Epikt.* (Arrianus, *Epiktetus*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epictetus The Discourses as Reported by Arrian, The Manual, and Fragments*, vol. 1. With an English Translation by W. A. Oldfather. Cambridge, Mass.-London 1956³; vol. 2. Cambridge, Mass.-London 1959³ (The Loeb Classical Library).
- Arr. *Ind.* (Arrianus, *Indica*)
Kullanılan Metin: *Historia Indica*. Ed. A. G. Roos and G. Wirth, *Flavii Arriani quae exstant omnia*, vol. II. Leipzig: Teubner, 1968: 1-73.
- Arr. *periplus* (= Arrianus, *Periplus Ponti Euxini*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Arriani Periplus Ponti Euxini. Arrianus'un Karadeniz Seyahati*. Çev. ve Yor.: M. Arslan. 2005 İstanbul.
- Arr. *tact.* (= Arrianus, *Tactica*)
Kullanılan Metin: *Tactica*. Ed. A.G. Roos and G. Wirth, *Flavii Arriani quae exstant omnia*, vol. 2. Leipzig: Teubner, 1968: 129-176.
- Cass. Dio (= Cassius Dio, *Rhomaika*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Roman History*. With an English translation by E. Carry I-IX. London 1914-1927 (The Loeb Classical Library).
- Curt. (= Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Quintus Curtius Rufus*. With an English translation by J. C. Rolfe. Cambridge, Mass.-London 1946 (The Loeb Classical Library).
- Diod. (= Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historike*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Diodorus of Sicily*. With an English translation by R. M. Geer. London, New York 1947 (The Loeb Classical Library).
Diodorus Siculus The Persian wars to the fall of Athens: books 11-14.34 (480-401 BCE). Translated with introduction and notes P. Green. Amercia 2010.
- Dion. Hal. *ant.* (= Dionysios Hallikarnassos, *Antiquitates Romanae*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Roman Antiquities of Dionysius of Hallicarnassus*. Ed. and Translated by E. Carry I-VII. London 1937-1950 (The Loeb Classical Library).
- FGrHist Die Fragmente der griechischen Historiker.
Kullanılan Metin: F. Jacoby. I-XV. Berlin-Leiden 1923–1958.
- Hist. Aug. *Vit. Hadr.* (= *Scriptores Historiae Augustae, Hadriani*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Scriptores Historiae Augustae*. With an English translation by D. Magie. Cambridge, Mass.-London 1968(*The Loeb Classical Library*).
- Ioseph. *Cont. Ap.* (= Iosephus, *Contra Apionem*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Against Apion*. With an English translation by H. St. J. Thackeray. Cambridge, Mass.-London 1976 (The Loeb Classical Library).
- Iust. (= Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. With an English translation by J. C. Yardley. With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.
- Luc. *Alex.* (= Lucianus, *Alexander*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Lucian, *Alexander*. Edited and translated by A. M. Harmon, vol. 4. Cambridge, Mass.-London 1925 repr. 1961 (The Loeb Classical Library).
- Phot. *Bib.* (= Photios, *Bibliotheka*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Photios, *Bibliotheka*. Ed. R. Henry, Paris 1971. Photius, *The Bibliothek*. A selection translated with notes by N. G. Wilson. London 2002².
- Plut. (= Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*)
Alex. (= Aleksandros) *Dem.* (= Demosthenes)
Eum. (= Eumenes) *Per.* (= Perikles) *Timol.* (= Timoleon)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Plutarch's Lives*. With an English translation by B. Perrin I-XI. London, New York 1959 (The Loeb Classical Library).
- Steph. Byz. *Ethnika* (= Stephanos Byzantios, *Ethnika*)
Kullanılan Metinler: *Stephani Byzantii, Ethnikon*. Ed. A. Westermann. Lipsae 1839.
Stephani Byzantii Ethnica, volumen I: alpha-gamma. Ed. W. De Gruter. Berlin 2006.
- Suda (= Suda-Suidas, *Suidae Lexicon*)
Kullanılan Metin: *Suidae Lexicon*. Ed. A. Adler I-IV. Leipzig-Teubner 1928-1971.
- Suet. (= Suetonius, *De Vitae Caesarum*)
Dom. (= Domitianus)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Lives of the Caesars*. Edited and translated by J. C. Rolfe I-II. Cambridge, Mass.-London 2001⁴ (The Loeb Classical Library).
- Them. *Orat.* (= Themistios, *Orationes*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Themistii Orationes ex codice mediolanensi*. Ed. W. Dindorf. Harvard University. American 1832.

The Private Orations of Themistius. Translated, annotated, and introduced by R. J. Penella. University of California Press: London, England 2000.

Zonar. *epit. hist.*

(= Zonarae, *Epitome historiarum*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Ioannis Zonarae epitome historiarum*, vol 3. Ed. L. Dindorf. Leipzig: Teubner 1868.

Modern Kaynaklar

- AE L'année épigraphique. Paris.
- Ameling 1984 W. Ameling, "Lucius Flavius Arrianus neos Xenophon". *EA* 4 (1984), 119-122; "Cassius Dio und Bithynien". *EA* 4 (1984), 123-138.
- Arslan 2005 M. Arslan, *Arriani Periplus Ponti Euxini=Arrianus'un Karadeniz Seyahati*. Çev. ve Yor.: M. Arslan. İstanbul 2005.
- Arslan 2007 M. Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlanması*. İstanbul 2007.
- Arslan 2012 M. Arslan, "Küçük Asya Yerel Historiografilerine Bir Örnek: Herakleia Pontike'li Memnon ve Eserleri". *Olba* 20 (2012), 383-405.
- Arslan – Demirtaş 2012 M. Arslan - K. Demirtaş, "Arrianus'un Karadeniz Seyahatine İlişkin Bazı Notlar". *ArkSan* 137 (2011), 89-100.
- ArkSan Arkeoloji ve Sanat. İstanbul.
- AJPh American Journal of Philology. Baltimore.
- Berve 1926 H. Berve, *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage*. vol. II. Munich 1926.
- Billows 1990 R. A. Billows, *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*. Berkeley and Los Angeles 1990.
- Bosworth 1972 A. B. Bosworth, "Arrian's Literary Development". *CQ* 22 (1972), 163-185.
- Bosworth 2000² A. B. Bosworth, *From Arrian to Alexander: Studies in Historical Interpretation*. Oxford University Press, Oxford 2000².
- Bosworth 2005 A. B. Bosworth, *Conquest and Empire: The reign of Alexander the Great*. Cambridge University 1988. *Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri: Fetih ve İmparatorluk*. Çev. H. Çalışkan. Ankara 2005.
- Brunt 1975 P. Brunt, "Alexander, Barsine, and Heracles". *RFIC* 103 (1975), 22-34.
- Carney 1996 E. D. Carney, "Alexander and Persian Women". *AJPh* 117 (1996), 563-583.
- CQ The Classical Quarterly. Oxford.
- Drews 1962 R. Drews, "Diodorus and his Sources". *AJP* 83 (1962), 383-392.
- EA Epigraphica Anatoliyak. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens. Bonn.
- Errington 1970 R. M. Errington, "From Babylon to Triparadeisos: 323 B.C.-320 B.C.". *JHS* 80 (1970), 75-77.
- Hadley 1969 R. A. Hadley, 'Hieronymus of Cardia and Early Seleucid Mythology'. *Historia* 18 (1969), 142-152.
- Historia Zeitschrift für alte Geschichte; Revue d' Histoire Ancienne; Journal of Ancient History; Rivista di Storia Antiyak. Stuttgart.
- HSCP Harvard Studies in Classical Philology. Department of the Classics, Harvard University.
- IG Inscriptiones Graecae, consilio et auctoritate Academiae Litterarum Borussicae ed. maior: I-IV., VII., IX., XI., XII., XIV. Berlin 1873-1939.
- IGR Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes. Ed. R. Cagnat-J. Toutain. I-IV. Paris 1906–1928.

JSOT	Journal for the Study of the Old Testament.
JRS	Journal of Roman Studies. London.
Marcovich 1973	M. Marcovich, "The Epigram of Proconsul Arrian from Cordoba". <i>ZPE</i> 12 (1973), 207-209.
OGIS	Oriens Graeci Inscriptiones Selectae. Ed. W. Dittenberger. I-II. Leipzig 1903-1905.
Olba	Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisi Araştırma Merkezi (KAAM) Yayınları. Mersin.
Oldfather 1956 ³ -1959 ³	W. A. Oldfather, <i>Epictetus The Discourses as Reported by Arrian, The Manual, and Fragments</i> . Cambridge, Mass.-London 1956 ³ vol. 1; 1959 ³ vol. 2.
Penella 2000	R. J. Penella, <i>The Private Orations of Themistius</i> . Translated, annotated, and introduced by. University of California Press: London, England 2000.
PIR ²	Prosopographia Imperii Romani saec. I-III, 2. Ed. E. Groag, A. Stein, L. Petersen. Berlin 1933-.
RFIC	Rivista di Filologia e di Istruzione Classica.
RE	Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Stuttgart (München).
Rémy 1989	B. Rémy, <i>Les Carrières sénatoriales Dans Les Provinces Romaines D'Anatolie Au Haut-Empire</i> (31 av. J.-C.-284 ap. J.-C: Pont-Bithynie, Galatie, Cappadoce, Lycie-Pamphylie et Cilicie). İstanbul-Paris 1989.
Schwahn 1931	W. Schwahn, 'Diyillos'. <i>Philologus</i> 86 (1931), 145-168.
Schwartz 1895	E. Schwartz, "Arrianus". <i>RE</i> II/1 (1895), col. 1230-1247.
Schwarz 1975	F. F. Schwarz, "Arrian's Indike on India: Intention and Reality". <i>East and West</i> 25 (1975), 181-200.
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum (1-25 Leiden 1923; 26-7 Alphen 1979-1980; 28 vd. Amsterdam 1982-).
Simpson 1959	R. H. Simpson, "Abbreviation of Hieronymus in Diodorus". <i>AJPh</i> 80 (1959), 370-379.
Stadter 1967	P. A. Stadter, "Flavius Arrianus: the New Xenophon". <i>GRBS</i> 8 (1967) 155-161.
Stadter 1978	P. A. Stadter, "The Ars Tactica of Arrian: Tradition and Originality". <i>CPh</i> 73 (1978), 117-128.
Syll ³	Sylloge Inscriptionum Graecarum. Ed. W. Dittenberger, et al. I-IV Leipzig 1883-1924.
Syme 1982	R. Syme, "The Career of Arrian". <i>HSCP</i> 86 (1982), 181-211.
Talbert 1974	R. J. A. Talbert, <i>Timoleon and the Revival of Greek Sicily: 344-317 B.C.</i> Cambridge, New York 1974.
TAM	Tituli Asiae Minoris. Vindobonae 1901-1989.
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik. Bonn 1967-